

SUPPLERENDE BEMÆRKNING TIL EN GRØNBECH-ARTIKEL

Af Johannes Adamsen

Det moderne menneske, der mener sig klogere end sine forfædre, har største delen af sin styrke fra sin troskyldighed. (Grønbech i *Vor Folkeæt i Oldtiden*).

»Hvad kan vi lære af Grønbech?« er både overskrift over og hovedsigte med Per Bildes artikel i *Religionsvidenskabeligt Tidsskrift* 13, oktober 1988. Bildes artikel er delvis en anmeldelse af Prytz-Johansens *Religionshistorikeren Vilhelm Grønbech*, som han finder utilfredsstillende på væsentlige punkter.

Bilde søger *sit* spørgsmål besvaret ved at udarbejde en tolkning af Grønbechs »projekt« og af hans »metode«. Jeg finder, at artiklen er det bedste, der er lavet fra religionshistorisk hold om Grønbech, og som sådan bør den finde sin plads, også hvis man ønsker en kort og stort set dækkende introduktion. Følgelig iler jeg med at sige, at overskriftens »supplerende« er alvorligt ment, idet dette bør læses i forlængelse af Bildes skrift.

At jeg skriver »stort set dækkende«, skyldes ikke artiklens relative korthed, men at jeg mangler noget i forbindelse med Bildes redegørelse for Grønbechs »metode«. Metode sættes hos Bilde i citationstegn, fordi Grønbech selv ikke ville være ved en sådan, og derfor må man fremtolke den. På mange måder vidner akkurat dette om et stort arbejde, men den fraværende opmærksomhed på Grønbechs kildevalg synes jeg fortjener en belysning med henblik på en mere adækvat forståelse af religionshistorikeren Grønbech.

Det slående ved Grønbechs religionshistoriske værker er en omfattende og intelligent udnyttelse af kilder, specielt de *litterære*. Jørgen K. Bukdahl kalder ham korrekt »en genial nyskaber med hensyn til fortolkning af religiøse-litterære tekster«.

Dette kildevalg og brugen deraf vil jeg kort belyse betydningen af.

I det store værk *Hellenismen* (2 bd., 1939-40) er Grønbech, som det sig hør og bør, ude i en omfattende tolkning og fremstilling af Vergils *Æneiden*. Pludselig står der: »Hos Homer er det mænd der kæmper, og

Supplerende bemærkning til en Grønbech-artikel

de kæmper, fordi de er blevet uenige«. Ja, selvfølgelig, tænker man umiddelbart, skulle det være en kommentar værd? Jeg læser næstfølgende sætning: »Så åndløst bør livet ikke forme sig i et dannet samfund, og Vergil sørger altid for at der ligger en idé bag kampen og bag legen: retfærdighed og dyd giver retningslinjerne« (s. 61). - Og så går det op for én, hvad Grønbech har set: Den kolossale forskel, der faktisk er på »uenighed« og »idé«; idé altså som retfærdighed eller dyd (fædreland, verdenskommunisme, frihed og andre abstrakte størrelser, der jo i virkeligheden kan legitimere hvad som helst, kunne man tilføje).

Homers helte kæmper på grund af uenighed, fordi kamp hører med til livet, for at fryde sig over de livets herligheder, der så absolut er en dyst værd. Vergils kultiverede borgermenneske kæmper ikke for vulgære ting, men for at vække næstens beundring for det ideelle. Men hvoraf denne forskel fra Homer til Vergil - fra Hellas til hellenismen?

For borgeren drejer det sig ikke om at leve og opleve - der er nemlig meget lidt at opleve - men om at fornemme de stærke følelser, der erstatter oplevelsen. Han kender ikke til lidenskab, thi lidenskab er bevægelse i hele mennesket, som stiler ud i handling og måske ender i tragedie. (s. 62; jf. 60-62)

Ved at dygne citat efter citat op af forskellige digtere og tænkere uddyber Grønbech vor forståelse af den kultur, han arbejder med, men vel at mærke uddyber ved at kontrastere forskellige udsagn og hele tiden vove en tolkning, som eksempelvis sidste citat.

Et andet eksempel:

I *Vor Folkeæt i Oldtiden* (1955-udg., bd. I, s. 26 f.) gengiver Grønbech beretningen om Turid og Tora fra Færeyinga sagaen, en beretning om blodhævn. Efterfølgende konkluderer saga-fortælleren, at Turid er »den store enke« og Tora »med alles lov at hun var den gæveste kvinde«.

Grønbech spørger: Hvad betyder det - og kan vi acceptere det? - Og derefter går han ellers i kødet på de store spørgsmål om *fred*, om *ære* og om *æt*.

I en note (til s. 173 i bd. I, på s. 351 i bd. II) siger Grønbech, at resten af værket kan betragtes som bevissteder til nogle påstande, bl.a. om forskellen mellem dengang og nu, mellem primitivt og moderne, mellem de andre og os.

Jeg vil hævde, at man med lige så god ret kan kalde værket »svarforsøg« til bedømmelsen af Turid og Tora.

De to eksempler skulle gerne give et fingerpeg om Grønbechs metode. En metode der har sit udspring i, at *Grønbech tager teksterne og deres*

påstande alvorligt! Det lyder så banalt, at mange faktisk overser, hvad det indebærer. Nærlig et kolossalt studium for at forstå selv ganske enkelte begreber i en fremmed kultur.

Selvsagt fordrer det indlevelse og indføling, men kræver ikke al læsning det? Så hvordan forhindre vilkårlighed og subjektivisme, at man begejstres over det, man ønsker at vide - og overser resten?

Svaret er - logisk nok, men vel overraskende for mange - at indlevelse aldrig knækker over i subjektivisme, hvis den styres af *subjektivitet!* Præcis i det øjeblik, man selv som levende, tænkende, følende, spørgende og dømmende menneske går i dialog med en tekst og dens påstande, kan man lukke den op. Kun fordi Grønbech *kritisk* spørger, hvad saga-fortælleren egentlig mener om Turid og Tora, og på hvilken måde han mener det, lykkes det at nå en så omfattende - ny - tolkning af vor folkeæt.

Kun fordi Grønbech forsøgsvis tør sætte dommen - en psykologisk konsekvens - at lidenskab involverer det hele menneske - og dermed for alvor er farlig, fordi tragedien ikke længere er læsning, men ved aktiv handling gøres til konkret risiko, - kun således har Grønbech en nøgle til Vergil. (I øvrigt hjælpes han måske dertil ved at have spurgt mennesker, f.eks. Homers helte, der *tør* møde tragedien).

Konklusion

Per Bilde er enig med Prytz-Johansen i at skose Grønbechs modvilje mod metode (s. 10), men konkluderer pudsigt nok selv, at »Overhovedet lader hans »metode« sig ikke gribe i et begreb...«, og derfor må Bilde operere med forskellige betegnelser. Men den eneste betegnelse Bilde, så vidt jeg har kunnet se, faktisk bruger er, »at Grønbechs »metode« er *holistisk*« (s. 21). Jeg mener, at en metode - citationstegn eller ej - hverken sprogligt eller indholdsmæssigt kan være holistisk. Holisme kan højst være et regulativt begreb, et sigte; og i tider, hvor alle falder over begrebet, vil vel alle straks tiltuske sig betegnelsen om muligt.

På baggrund af ovenstående påpegning af Grønbechs kildevalg til brug for sine religionshistoriske studier, skal jeg komme med et forslag til karakteristik af metoden. - (Det er vigtigt at være opmærksom på, at for Grønbech var den udstrakte litterære læsning såvel kultur- som religionshistorie. De to størrelser har han ikke kunnet skille ad. - Nok en tanke værd, inden man afgrænser »religiøse tekster«. Eksempler findes i alle hans historiske værker).

Jeg finder det bemærkelsesværdigt, at Grønbechs evne og vilje til at

Supplerende bemærkning til en Grønbech-artikel

lytte til en tekst står således i forgrunden. Ikke passiv lytten, men aktiv, dvs. involveret og engageret i spørgen, tolken, forsøgsvis modsigen, samstemmen osv., - kort sagt: som i en vellykket og berigende samtale, der kendetegnes *ved vilje til gensidig bevægelse*:

Grønbechs metode er *dialogisk!*

(Om man vil: Et fortrinligt eksempel på god hermeneutik).

Naturligvis er der risiko for fejl- og overtolkninger. Men det er problemer, som kun kan fastholdes og overvindes ved fornyet dialog.

Denne dialogiske metode er ikke alt i humanistisk videnskab. Dog mener jeg, det er den vigtigste - og egentlig legitimerende. Dvs. humaniora kan karakteriseres som udvidet dialog med traditionen, det overleverede - dialog med historien. »At lære sig selv dybere at kende ved at se at livet har større og rigere muligheder«, siger Vilh. Grønbech. Derfor drives der humaniora, der hvor et menneske går i ægte dialog med historien - uanset institutionalisering.

Afslutningsvis: For nogle vil det vel være en kraftig nedskrivning af videnskabsidealet. Tager jeg fejl, hvis jeg dømmer disse tanker og dette videnskabssyn som sjældne gæster - både i den videnskabsteoretiske debat og i den religionsvidenskabelige metodedebat?

Ikke desto mindre: Grønbech burde være aktuel. Hans metode - i al sin enkelhed og besværlighed - er så at sige prøvestenen på sand humaniora. Hævder jeg.

Kun godt, at Bilde er med til at bringe ham ind i debatten.

Johannes Adamsen
Stud. mag.
Institut for Religionshistorie
Aarhus Universitet